

W co warto inwestować?

Ewa Arciszewska
Zespół Szkolno-Przedszkolny w Tuszynie
e.arciszewska@ckp.edu.pl

To trochę prowokacyjne pytanie, odnosi się do pracy z tekstami lirycznymi na lekcjach języka polskiego w szkole podstawowej.

Zacznijmy od tego, że przy dużej liczbie tekstów – lektur- zwłaszcza w klasie VII – VIII na realizację tekstów lirycznych zostaje mało czasu, więc zwykle realizowane są pobieżnie, bez przeżycia sytuacji lirycznej. Główny nacisk położony zostaje na warstwę pojęciową zapisaną w podstawie programowej. Skupiamy uwagę na wyodrębnianiu obrazów poetyckich w poezji, cechach gatunków lirycznych zapisanych w podstawie: fraszka, sonet, pieśń, do tego dochodzi praca nad środkami językowymi: epitet, porównanie, przenośnię, wyrazy dźwiękonaśladowcze, zdrobienie, zgrubienie, uosobienie, ożywienie, apostrofę, anaforę, pytanie retoryczne, powtórzenie oraz określanie ich funkcji. Trochę czasu zajmują jeszcze elementy rytmizujące wypowiedź, w tym wers, rym, strofę, refren, liczbę sylab w wersie.

Zakres treści jest tak bogaty, zwłaszcza, że większość pojęć jest dla uczniów prawie abstrakcyjna, że skupiamy się na rutynowych zadaniach, wynikiem czego jest to, że większość zajęć z liryki (której z kolei większość uczniów nie rozumie) jest prowadzona w sposób szablony, według utrwalonego schematu. Jeżeli dołożymy do tego jakieś rutynowe działania, bo one są obecna u każdego nauczyciela z jakimś tam stażem, to powstają zajęcia, które nie są w stanie zachęcić młodych do czytania poezji, do zainteresowania nią czy przyzwoitego zainteresowania się lekcją z liryki.

Co w takiej sytuacji? I tu należy powtórzyć tytułowe pytanie: w co warto inwestować. Odpowiedź wydaje się prosta, w takie sposoby realizacji treści lirycznych, by uniknąć rutyny czy sztampowości.

Poniżej znajdują się przykłady różnych działań metodycznych wykorzystanych do pracy z tekstami lirycznymi w szkole podstawowej. Uwaga skupiona została w znacznej mierze na klasach starszych, gdyż klasy młodsze to przede wszystkim warsztat pojęciowy stanowiący bazę do gruntownej analizy.

Przegląd metod i rozwiązań metodycznych został zaczerpnięty od mistrza i propagatora niekonwencjonalnych form pracy S. Bortnowskiego¹.

Metoda / rozwiązanie metodyczne	Wyróżniki	Przykład wykorzystania
Modyfikacja pogadanki	Nauczyciel pisze pytania, ustala plan analizy, zakres treści	J. Kochanowski <i>Na lipę</i> Kto w wierszu mówi i co na to wskazuje. Charakterystyka lipy, jej przymioty – interpretacja języka poety. Interpretacja końcowego porównania mitologicznego.
Pytania ucznia	Uczniowie piszą pytania dotyczące tekstu	Dusiołek B. Leśmian Czytamy utwór. Uczniowie zapisują pytania. Wyjaśniamy to, co najważniejsze, czyli Bajdała i Dusiołek. Następnie uczniowie czytają utwór samodzielnie i zapisują swoje pytania. Np. Dlaczego Dusiołek tak dziwnie wyglądał? Co symbolizuje Dusiołek? Co to znaczy <i>Steral we śnie /Pół duszy i pół ciała</i> ? O co tak naprawdę oskarża Boga? Jak się do niego zwraca? Czy to jest ballada? Reszta to wyjaśnienia – odpowiedzi na pytania. Wnioski – interpretacyjne Człowiek nie zawsze jest panem swojego bytu, a dzieło stworzenia nie jest doskonałe.

¹ Za S. Bortnowski, *Jak uczyć poezji?*, Wydawnictwo Piotra Marciszuka STENTOR, Warszawa 1998.

Metoda / rozwiązanie metodyczne	Wyróżniki	Przykład wykorzystania
Metoda problemowa	Stworzenie sytuacji problemowej	<p><i>Odjazd B. Leśmian</i></p> <p>Po lekturze tekstu i wstępnym określeniu sytuacji lirycznej, stawiamy problem prosty, gdy tacy są uczniowie: Czy nie wolno coś kogoś zostawiać, podróżując przez życie.</p> <p>Lub Czy wiersz ten jest refleksją o przemijaniu, nieuchronnym upływie czasu, któremu podlegamy.</p>
Metoda strukturalna	Kolejność działań: sytuacja liryczna (kto, do kogo, w jakiej sytuacji), opis, analiza, interpretacja, wnioski – podsumowanie uogólnienie	Większość utworów omawianych na lekcji.
Recytacja	Interpretujemy głosem utwór, odpowiadając na pytania, dlaczego tak, jakie uczucia powinno być slychać w tekście	<p>Miron Białoszewski <i>Szare eminencje zachwyty</i></p> <p>Tu da się głosem wydobyć radość, fascynację, ale i metaforę, instrumentację głoskową. Na koniec pytanie otwarte: Po co to wszystko?</p> <p>J. Tuwim <i>Strofy o późnym lecie</i></p> <p>Najpierw, kto to mówi – podmiot liryczny – świadomość kim mamy się stać.</p> <p>Potem recytacja – najpierw, jak to robimy.</p>
Metoda analogii	Zestawienie wiersza z	Zestawienie wiersza T. Różewicza <i>Prawa i obowiązki</i> z obrazem

Metoda / rozwiązanie metodyczne	Wyróżniki	Przykład wykorzystania
	działem sztuki, obrazem, rzeźbą, ale także z dokumentem naukowym czy innym pisany tekstem kultury	P. Bruegla <i>Upadek Ikara</i> . Inne T. Różewicz <i>List do ludożerców</i> zestawiamy z tekstem biblijnym <i>List do Galatów</i> św. Pawła
Słowa klucze	Szukanie w wierszu słów i określeń najbardziej znaczących, które wyznaczałyby kierunek interpretacji. Pola semantyczne, ewentualnie konteksty.	K.K. Baczyński <i>Z głowa na karabinie</i> Nauczyciel czyta wiersz, uczniowie zapisują, ich zdaniem, najważniejsze słowa. Weryfikacja z samodzielnym czytaniem. Ustalamy dwa kręgi tematyczne: <i>gołębia młodość</i> i <i>zdarzeń zamęt</i> . Uczniowie dopisują do nich inne słowa, ale tak, by powstał logiczny ciąg. Koniecznie trzeba dodać kontekst historyczny i biograficzny. Budowanie wypowiedzi z użyciem słów kluczy dotyczących dwóch kręgów tematycznych. Teraz połączmy gołębiej młodości i zamętu zdarzeń i powstaje sytuacja podmiotu lirycznego i bohatera. Najkrócej – walka – ojczyzna – śmierć.
Sytuacja wstępna	Próba odtworzenia fikcyjnej genezy, zabawa dydaktyczna, gra	W. Szymborska <i>Urodziny</i> Zabawa typu państwa miasta-rzecz, zwierze, roślina, minerał, zjawisko przyrodnicze. Kilka kolejek. To dostaliście na urodziny. Rozmowa kierowana, czyli co dostaliście na urodziny. Cały świat. Co z tym zrobicie? I dopiero teraz przechodzimy do wiersza. Jan Kochanowski <i>O żywocie ludzkim</i>

Metoda / rozwiązanie metodyczne	Wyróżniki	Przykład wykorzystania
		Zabawa: trzy pary dostają kartki i mają przedstawić proste scenki z życia codziennego na deskach teatru. Nauczyciel – reżyser – zapala i gasi światło, jedni grają dłużej inni króciutko. Na scenie jest dużo konfetti. Po przedstawieniu zamiatamy. Przenosimy sytuację na treść fraszki.
Hipoteza interpretacyjna	Uczniowie zapisują bardzo krótką hipotezę interpretacyjną dotyczącą sensu utworu. Wybór i uzasadnienie.	Konstandinos Kawafis <i>Itak</i> ² Uczniowie budują hipotezę interpretacyjną tekstu. Próbuja ją uzasadnić – możliwa praca w grupach. Przy trudniejszym wierszu dobrze sprawdza się podanie kilku hipotez.

I jeszcze jedna forma pracy przetestowana w klasie VIII podczas omawiania *Trenów* Jana Kochanowskiego. Oczywiście, najpierw omawiamy *Tren I, V, VII*. Po to, by wykorzystać konteksty biograficzne, omówić cechy genologiczne, zwrócić uwagę na apostrofy, pytania retoryczne i porównanie homeryckie. Przy omawianiu trzech tekstów budujemy bazę do analizy kolejnego trenu. Zajęcia przybierają formę – forum ekspertów. Wybrane cztery osoby czytają tekst *Trenu VIII* i rozmawiają o utworze. Analizują, wymieniają spostrzeżenia, pozostali słuchają, ale i zadają pytania, proszą o wyjaśnienie. Eksperci proponują również najważniejsze kwestie do zapisania. Końcowy element lekcji to indywidualne tłumaczenia wybranym uczniom, eksperci kontaktują się z wybranymi, tłumaczą trudniejsze pojęcia.

Zajęcia kończą się zadaniami ewaluacyjnymi polegającymi na kończeniu zdań:

Tematem trenu jest...

Zapamiętam, ...

Zwrócę uwagę na, ...

---

² Przywołane utwory liryczne zawarte zostały w obowiązujących podręcznikach do języka polskiego.

Eksperci dostali znalezienie związków i zależności między Trenem VIII a wierszem Jana Twardowskiego *o bólu*.

Zatem po takim wywodzie wracamy do pytania początkowego, w co warto inwestować. Odpowiedź wydaje się oczywista - w różnorodność metod i form pracy z uczniem, bo tylko wtedy będzie szansa na rozwój uczniów i zainteresowanie poezją albo przynajmniej zainteresowanie realizowanymi zajęciami.